

UMOWY KREDYTU OBCIĄŻONEGO RYZYKIEM WALUTOWYM

Damian
Cyman

W ŚWIEŹLE ORZECZNICTWA
TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI
UNII EUROPEJSKIEJ
I SĄDU NAJWYŻSZEGO

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

**UMOWY
KREDYTU
OBCIĄŻONEGO
RYZYKIEM
WALUTOWYM**

**W ŚWIEŹLE ORZECZNICTWA
TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI
UNII EUROPEJSKIEJ
I SĄDU NAJWYŻSZEGO**

**UMOWY
KREDYTU
OBCIĄŻONEGO
RYZYKIEM
WALUTOWYM**

Damian
Cyman

**W ŚWIEŹLE ORZECZNICTWA
TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI
UNII EUROPEJSKIEJ
I SĄDU NAJWYŻSZEGO**

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

Gdańsk 2022

Recenzent
dr hab. Marek Kopyściański

Redaktor Wydawnictwa
Katarzyna Ambroziak

Projekt okładki i stron tytułowych
Studio Spectro

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków
Prorektora ds. Badań Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego
oraz Katedry Prawa Finansowego Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-416-2

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów	. 7
Wstęp	. 9
Rozdział 1. Uwagi wstępne	12
1.1. Definicja umowy kredytu	12
1.2. Język umowy	18
1.3. Sposób powiązania umów kredytu z ryzykiem kursowym	21
1.3.1. Umowy kredytu złotówkowego	21
1.3.2. Umowy kredytu indeksowanego	22
1.3.3. Umowy kredytu denominowanego	23
1.3.4. Umowy kredytu walutowego	24
1.4. Waluta kredytu	25
1.5. Przyczyny popularności umów o kredyty denominowane i indeksowane do CHF	30
1.6. Ryzyko walutowe i ryzyko spreadu walutowego	33
Rozdział 2. System ochrony praw konsumenta	37
2.1. Pojęcie konsumenta	37
2.2. Podstawowe źródła prawa ochrony klienta banku	44
2.2.1. Prawo europejskie	44
2.2.2. Przepisy krajowe	48
2.2.3. Regulacje <i>soft law</i> dotyczące umów kredytów	56
Rozdział 3. Klauzule niedozwolone w umowach obciążonych ryzykiem walutowym	60
3.1. Sposób ustalania abuzywności klauzul indeksacyjnych	60
3.2. Klauzula indeksacyjna jako świadczenie główne	63
3.3. Znaczenie aneksu do umów	69

Spis treści

3.4. Ustawa antyspreadowa a klauzule niedozwolone	73
3.5. Znaczenie sposobu wykonania umowy dla ustalenia abuzywności	78
Rozdział 4. Skutki stosowania klauzul niedozwolonych	83
4.1. Dalsze obowiązywanie umowy wraz z klauzulami niedozwolonymi	83
4.2. Zastąpienie klauzuli indeksacyjnej innym wskaźnikiem waloryzacji	87
4.3. Wyłączenie klauzul abuzywnych przy zachowaniu trwałości umowy	97
4.4. Nieważność umowy	102
Rozdział 5. Roszczenia stron po stwierdzeniu nieważności umowy kredytu	109
5.1. Teoria salda i teoria dwóch kondykcji	110
5.2. Terminy przedawnienia i początek ich biegu	115
5.3. Wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z kapitału	121
Zakończenie	125
Akty prawne i dokumenty	128
Literatura	133

Wykaz skrótów

Akty normatywne

dyrektywa 93/13/EWG – dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z 21.04.1993, s. 29)

dyrektywa 2005/29/WE – dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. Urz. UE L 149 z 11.06.2005, s. 22)

k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1740)

Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805)

prawo bankowe – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 2439)

ustawa antyspreadowa – ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984)

ustawa o kredycie hipotecznym – ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1027)

Inne

KNB – Komisja Nadzoru Bankowego

KNF – Komisja Nadzoru Finansowego

Wykaz skrótów

NBP – Narodowy Bank Polski

SN – Sąd Najwyższy

TSUE/Trybunał Sprawiedliwości UE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Wstęp

Umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym budzą wiele kontrowersji i wątpliwości, nie tylko w aspekcie jurydycznym, ale również ekonomicznym, społecznym i politycznym. Z jednej strony wskazuje się dużą liczbę i wartość zaciągniętych kredytów oraz znaczne zwiększenie kwoty nominalnej zadłużenia, wynikające ze wzrostu kursu franka szwajcarskiego, co może prowadzić do utraty stabilności finansowej przez wiele gospodarstw domowych. Z drugiej strony w ocenie części opinii publicznej to kredytobiorcy ponoszą przynajmniej częściowo odpowiedzialność, zawierając ryzykowne umowy bez dokonania ich wcześniejszej analizy i przewidzenia konsekwencji ich zawarcia. Wady prawne umów stanowią ryzyko dla poszczególnych banków, a nawet całego systemu bankowego. Istotne jest więc usunięcie lub ograniczenie wątpliwości prawnych związanych zarówno z możliwością uznania określonych klauzul za niedozwolone, jak i konsekwencji takiego uznania.

W literaturze i orzecznictwie funkcjonuje różne nazewnictwo kredytów, w których na świadczenia stron wpływa kurs waluty obcej. Określa się je jako „kredyty frankowe”, kredyty indeksowane do walut obcych (często zawierające też kredyty denominowane), kredyty powiązane z walutami obcymi, kredyty walutowe, kredyty obciążone ryzykiem walutowym.

W niniejszej publikacji przyjęto nazwę „umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym” z tego względu, że w ocenie Autora ryzyko walutowe w największym stopniu charakteryzuje ten rodzaj umów, wpływając na wysokość świadczeń stron i kwoty zadłużenia kredytobiorcy. Sama wysokość kursu waluty przy zawieraniu umowy tego rodzaju kredytów nie ma większego znaczenia – istotna jest zmiana tego kursu w czasie jej trwania.

Umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym generują szereg poważnych wątpliwości jurystycznych. Dotyczą one zarówno skuteczności zapisów umownych naruszających prawa konsumenta, jak i konsekwencji ustalenia ich abuzywności. Kluczowe dla ochrony praw konsumentów regulacje, stanowiące podstawy do kwestionowania skuteczności klauzul zawartych w takich umowach, opierają się na przepisach prawa europejskiego. Do prawidłowej interpretacji tych regulacji istotne są wypowiedzi Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym nie są wyłącznie cechą polskiego rynku finansowego, a spory powstałe na tym tle charakteryzują także rzeczywistość sądową innych krajów, gdzie od lat stanowią poważny problem orzecznicy.

Problematyka ta jest przedmiotem wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego przedstawianych w wyrokach, postanowieniach i uchwałach, różniących się często między sobą przyjmowaną wykładnią prawa. Liczba poruszanych wątków oraz odmiennych orzeczeń powoduje, że ocena abuzywności klauzul i konsekwencji ich zastosowania jest trudna nawet dla pełnomocników reprezentujących strony w postępowaniu sądowym oraz sędziów rozstrzygających sprawy.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie kluczowych zagadnień prawnych związanych z umowami kredytu obciążonego ryzykiem walutowym w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE oraz Sądu Najwyższego. Chociaż poza pewnymi wyjątkami orzeczenia te są wiążące tylko w indywidualnych sprawach będących przedmiotem rozstrzygnięć, ich wpływ na orzecznictwo sądów powszechnych jest niewątpliwy. Liczba wydanych orzeczeń oraz szeroki zakres rozpatrywanych zagadnień prawnych są w ocenie Autora wystarczające do przeprowadzenia analizy kluczowych problemów związanych z tytułowymi umowami. Skupiają się w nich jak w soczewce zagadnienia prawne, o rozwiązania których zwróciły się lub ewentualnie które zastosowały sądy powszechne.

Publikacja skierowana jest do osób zainteresowanych tytułową problematyką, w tym pełnomocników stron i sędziów, jak również do samych kredytobiorców, którzy chcieliby uzyskać wiedzę dotyczącą węzłowych zagadnień związanych z tymi umowami. W rozdziale pierwszym, dla

pełniejszego zrozumienia poruszanych w orzeczeniach zagadnień prawnych omówione zostały poszczególne rodzaje kredytów, ze wskazaniem ich cech charakterystycznych oraz różnic. W rozdziale drugim przedstawiono system ochrony praw kredytobiorcy, dokonano charakterystyki kredytobiorcy jako konsumenta, podkreślając istotne obowiązki państwa w zakresie jego ochrony, jako podmiotu słabszego w relacjach z bankami, którego brak wiedzy lub doświadczenia niejednokrotnie był wykorzystywany do narzucenia mu niekorzystnych warunków umowy. Wskazano również kluczowe źródła prawa i regulacje prawne, mające znaczenie dla oceny abuzywności klauzul oraz skutków ich stwierdzenia. Rozdział trzeci koncentruje się na charakterze prawnym klauzul niedozwolonych, w tym klauzuli indeksacyjnej stosowanej w umowach o kredyt obciążony ryzykiem walutowym, jak również na znaczeniach zdarzeń następujących po podpisaniu umowy, takich jak zmiany prawa, podpisanie aneksu czy sposób wykonywania umowy dla oceny abuzywności. W rozdziale czwartym omówiono skutki zastosowania klauzul niedozwolonych i ich znaczenie dla dalszego trwania umowy. Rozdział piąty prezentuje najbardziej aktualną problematykę, jednocześnie najmniej wyjaśnioną w orzeczeniach, związaną z wzajemnymi roszczeniami stron dotyczącymi uznania umowy za nieważną. Praca kończy się wnioskami podsumowującymi przeprowadzoną w poszczególnych rozdziałach analizę orzecznictwa oraz kształtujących się linii orzeczniczych.

Rozdział 1

Uwagi wstępne

1.1. Definicja umowy kredytu

Umowa kredytu została zdefiniowana w art. 69 prawa bankowego¹. Zgodnie z nim bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Oddanie do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych na wskazany w umowie cel z obowiązkiem terminowego zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami oraz zapłaty prowizji po stronie kredytobiorcy stanowi przedmiotowo istotny element umowy kredytu.

Zgodnie z art. 69 ust. 2 prawa bankowego umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności:

- 1) strony umowy;
- 2) kwotę i walutę kredytu;
- 3) cel, na który kredyt został udzielony;
- 4) zasady i termin spłaty kredytu;
- 5) wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany;
- 6) sposób zabezpieczenia spłaty kredytu;
- 7) zakres uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty kredytu;

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (dalej: prawo bankowe) (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 2439).

- 8) terminy i sposób postawienia do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych;
- 9) wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje;
- 10) warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy.

Elementy umowy kredytu w pośredni sposób określają samo pojęcie kredytu, mającego jednak bardziej charakter ekonomiczny aniżeli prawny. Jest nim określona co do kwoty i waluty suma pieniężna, udostępniona kredytobiorcy na podstawie umowy kredytu, przeznaczona na określony cel i spłacana na warunkach w niej określonych². Umowa powinna określać kwotę udzielonego kredytu, co jest istotne z punktu widzenia kredytobiorcy, gdyż pozwala mu ocenić, czy będzie ona wystarczająca dla zaspokojenia jego potrzeb kredytowych. Najczęściej następuje to poprzez wskazanie kwoty kredytu w danej walucie, choć w specyficzny sposób określane jest w umowach denominowanych. Stanowią one zazwyczaj, że kredytobiorca otrzyma określoną kwotę wyrażoną w złotych polskich, jednakże nie więcej niż równowartość określonej w umowie kwoty wyrażonej w walucie obcej, przeliczonej według tabeli banku lub że wypłacony kredyt odpowiadać będzie równowartości określonej kwoty wyrażonej w innej walucie.

Umowa kredytu bankowego jest umową nazwaną, dwustronnie zobowiązującą, konsensualną, wzajemną³ i odpłatną. Jest umową podmiotowo kwalifikowaną, gdyż kredytodawcą może być jedynie ustawowo uprawniony do tego podmiot, przede wszystkim bank i instytucja kredytowa, a udzielanie kredytów mieści się w katalogu tzw. bezwzględnych czynności bankowych, określonych w art. 5 prawa bankowego.

² Wyróżnia się kredyt *sensu stricto*, który regulowany jest art. 69 prawa bankowego, oraz kredyt *sensu largo*, obejmujący np. kredyt kupiecki, będący w istocie odroczeniem terminu płatności za towar lub usługę – por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 7 lutego 2018 r., I SA/Po 1167/17, LEX nr 2445763; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 stycznia 2018 r., I FSK 343/16, LEX nr 2455910.

³ Wzajemność umowy kredytu ma istotne znaczenie dla możliwości skorzystania z zarzutu zatrzymania – art. 497 w zw. z art. 496 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (dalej: k.c.) (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1740). Por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (dalej: SN) z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021/9/56.

Wątpliwości pojawiają się w zakresie oceny charakteru prawnego umów zawierających *essentialia negotii* umowy kredytu, wskazane w prawie bankowym, jednak zawieranych przez nieuprawnione do tego podmioty. W świetle orzecznictwa za przeważające uznać można stanowisko, że choć umowa taka zawarta jest z naruszeniem przepisów prawa bankowego, konsekwencją nie jest jej nieważność, ale zastosowanie sankcji określonych w art. 170 prawa bankowego⁴, chociaż przedstawiane są również poglądy opowiadające się za bezwzględną nieważnością takiej umowy⁵. Umowa kredytu tworzy między stronami zobowiązanie o charakterze ciągłym⁶. Powinna zostać zawarta na piśmie, pod rygorem *ad probationem*, co powoduje, że umowa zawarta w formie ustnej jest ważna, jednakże powoduje ograniczenia dowodowe w ewentualnym sporze przed sądem.

W dniu 26 sierpnia 2011 r. weszła w życie nowelizacja prawa bankowego, czyli tzw. ustawa antyspreadowa⁷, w której do definicji prawnej umowy kredytu dodano pojęcie umowy kredytu indeksowanego. Wskazano, że w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska umowa powinna wskazywać również szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz określane są zasady przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu.

Powodem takiej regulacji było to, że umowy kredytu często wprowadzały obowiązek spłat kredytów indeksowanych oraz denominowanych do walut obcych wyłącznie poprzez wpłaty złotówkowe. Następnie banki dokonywały przeliczenia wpłaconych złotych na waluty obce, według ustalonej przez siebie tabeli kursów walut. Spread walutowy stanowił dodatkowe źródło przychodów banków, zwiększając jednocześnie koszty kredytu. W wielu

⁴ Por. uchwała SN z dnia 10 marca 2017 r., III CZP 109/16, OSNC 2017/12/137; postanowienie SN z dnia 29 marca 2018 r., II CSK 652/17, LEX nr 2496332.

⁵ Por. wyrok SN z dnia 23 lutego 2017 r., V CSK 361/16, LEX nr 2294419.

⁶ Por. wyrok SN z dnia 7 marca 2014 r., IV CSK 440/13, LEX nr 1444460.

⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (dalej: ustawa antyspreadowa) (Dz. U. Nr 165, poz. 984).

umowach zapisy dotyczące kosztów kredytu nie informowały klientów w sposób wystarczająco jasny i czytelny o kosztach wynikających ze spreadu walutowego.

Obciążanie kredytobiorców dodatkowymi kosztami spreadu spowodowało, że ustawodawca uzupełnił art. 69 prawa bankowego o zapis, zgodnie z którym w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska kredytobiorca może dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonać przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie. W takim przypadku, w umowie o kredyt należy określić także zasady otwarcia i prowadzenia rachunku służącego do gromadzenia środków przeznaczonych na spłatę kredytu oraz zasady dokonywania spłaty za pośrednictwem tego rachunku. Dzięki temu kredytobiorcy nie są już zobligowani do korzystania ze spreadów ustalanych przez banki.

Na umowę kredytu zazwyczaj składa się więcej niż jeden dokument. Poza samą umową wzajemne prawa i obowiązki kształtowane są w regulaminie, będącym załącznikiem do umowy. W sposób szczegółowy reguluje on zagadnienia związane z umową. Jego postanowienia są równie ważne jak postanowienia samej umowy. Zgodnie z art. 384 § 1 k.c. ustalony przez jedną ze stron wzorzec umowy, w szczególności ogólne warunki umów, wzór umowy i regulamin, wiąże drugą stronę, jeżeli został jej doręczony przed zawarciem umowy w sposób umożliwiający realną możliwość zapoznania się z treścią wzorca. W umowach kredytu często zawarta jest klauzula wskazująca, że klient zapoznał się z regulaminem, jednak sam podpis złożony na umowie kwitujący doręczenie regulaminu nie sanuje braku doręczenia, jeśli nie został on faktycznie stronie przekazany⁸. Badaniu podlega wyłącznie kwestia doręczenia, nie zaś to, czy klient rzeczywiście zapoznał się z postanowieniami składającymi się na wzorzec, mając taką możliwość.

Dodatkowo umowy (i regulaminy) odsyłają do innych aktów bankowych (np. zawierających prowizje i opłaty bankowe, tabele kursów walut, tabele

⁸ E. Łętowska, *Ustawa o ochronie niektórych praw konsumentów. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 76.

oprocentowania). Przy zawieraniu umowy składane są również dodatkowe oświadczenia, takie jak np. oświadczenie o ustanowieniu hipoteki zabezpieczającej udzielony kredyt lub oświadczenie o poinformowaniu o ryzyku walutowym, często podpisywane przy umowach kredytów powiązanych z walutami obcymi. Po wejściu w życie tzw. ustawy antyspreadowej często zawierane były aneksy, które zmieniały umowy, wprowadzając możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie wynikającej z harmonogramu, zgodnie z postanowieniami tej ustawy.

Poza wymienionymi elementami umowy zawierane z konsumentami uwzględniają dodatkowe elementy, z których istotnym dla klientów jest określenie całkowitego kosztu kredytu. Został on zdefiniowany w art. 5 pkt 6 ustawy o kredycie konsumenckim⁹ jako suma wszelkich kosztów, które kredytobiorca jest zobowiązany ponieść w związku z zawarciem umowy o kredyt, w tym odsetki, opłaty i prowizje – jeśli są znane kredytodawcy, koszty usług dodatkowych (np. ubezpieczeń) – o ile poniesienie tych kosztów jest konieczne do zawarcia umowy kredytu lub udzielenia go na oferowanych warunkach. Całkowity koszt kredytu jest istotną wartością – powszechnie traktowany jest jako element ceny lub wynagrodzenia związanego z udzieleniem kredytu. Stanowi ważny element w procesie decyzyjnym kredytobiorcy. Chociaż nie każdy kredyt, nawet jeśli został udzielony konsumentom, jest kredytem konsumenckim w rozumieniu ustawy, przyjmuje się, że jeśli bank zdecydował się na podanie tego kosztu, nawet nie będąc do tego zobowiązanym, powinien on odpowiadać wymaganiom tej ustawy. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r. (V CSK 382/18, LEX nr 2771344), „podanie w umowie zaniżonej kwoty całkowitego kosztu kredytu – w każdym razie kredytu konsumenckiego – może być uznane za zakazaną, wprowadzającą w błąd praktykę rynkową w rozumieniu art. 4 ust. 1 i 2 oraz art. 5 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej

⁹ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 246).

nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG”.

Umowa kredytu zawierana z konsumentami, poza regulacjami zawartymi w prawie bankowym, w zależności od ich charakteru może podlegać również szczegółowym regulacjom zawartym w ustawie o kredycie konsumenckim oraz ustawie o kredycie hipotecznym¹⁰.

Przez umowę o kredyt konsumencki rozumie się zgodnie z art. 3 ustawy o kredycie konsumenckim umowę o kredyt w wysokości nie większej niż 255 550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi. Przez umowę o kredyt konsumencki rozumie się także umowę o kredyt niezabezpieczony hipoteką, który jest przeznaczony na remont domu albo lokalu mieszkalnego, w tym w wysokości większej niż wskazana powyżej wysokość kredytu.

Z uwagi na różne określenia i nazwy zawieranych umów ustawa precyzuje, że umową o kredyt konsumencki jest w szczególności, poza umową kredytu opisaną w prawie bankowym: umowa pożyczki, umowa o odroczeniu konsumentowi terminu spełnienia świadczenia pieniężnego, jeżeli konsument jest zobowiązany do poniesienia jakichkolwiek kosztów związanych z odroczeniem spełnienia świadczenia, umowa o kredyt, w której kredytodawca zaciąga zobowiązanie wobec osoby trzeciej, a konsument zobowiązuje się do zwrotu kredytodawcy spełnionego świadczenia, czy umowa o kredyt odnawialny.

Umową o kredyt hipoteczny jest w myśl art. 3 ustawy o kredycie hipotecznym umowa, w ramach której kredytodawca udziela konsumentowi kredytu lub daje mu przyrzeczenie udzielenia kredytu zabezpieczonego hipoteką lub innym prawem związanym z nieruchomością mieszkalną lub przeznaczonego na sfinansowanie niezwiązanego z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem gospodarstwa rolnego nabycia lub utrzymania:

¹⁰ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (dalej: ustawa o kredycie hipotecznym) (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1027).

- prawa własności budynku mieszkalnego lub lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, a także ich budowy lub przebudowy;
- spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu;
- prawa własności nieruchomości gruntowej lub jej części;
- udziału we współwłasności budynku mieszkalnego lub lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość lub udziału w nieruchomości gruntowej.

Ustawodawca, określając umowę o kredyt hipoteczny, również opiera ją na określonych cechach, a nie na przyjętej przez strony nazwie. Tym samym poza umową kredytu określoną w prawie bankowym może nim być również pożyczka, umowa o odroczeniu konsumentowi terminu spełnienia świadczenia pieniężnego, umowa o kredyt, w której kredytodawca zaciąga zobowiązanie wobec osoby trzeciej, a konsument zobowiązuje się do zwrotu kredytodawcy spełnionego świadczenia, lub umowa o kredyt odnawialny.

1.2. Język umowy

Umowa kredytu nie tylko powinna uwzględniać wszelkie elementy opisane w art. 69 prawa bankowego, ale również określać wzajemne prawa i obowiązki w sposób zrozumiały dla konsumenta. Tym samym ważne jest zarówno formalne uwzględnienie wymagań ustawowych, jak i faktyczne umożliwienie nieprofesjonalnemu konsumentowi zrozumienia umowy oraz jej konsekwencji. Jest to szczególnie istotne w kredytach powiązanych z walutami obcymi, w których w sposób jasny i przejrzysty należy określić sposoby tego powiązania, a także związane z tym ryzyka. Zawierają one szereg sformułowań, które nie są stosowane w umowach powszechnie zawieranych przez konsumentów, np. „kredyt indeksowany”, „Indeks L3”, „refinansowanie zobowiązań”, „ryzyko kursowe”, „różnice kursowe”, „część kapitałowa raty”, „raty odsetkowe”.

W bogatym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE lub Trybunał Sprawiedliwości UE), odnoszącym się do umów zawieranych na rynku finansowym niezmiennie podkreśla się nie tylko formalną gramatyczną poprawność zapisów, ale również przedstawienie

ich w sposób jasny i przejrzysty, aby odpowiednio uważny konsument był w stanie podjąć racjonalną i świadomą decyzję dotyczącą zawarcia umowy.

W wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r. (C-26/13)¹¹ TSUE wskazał, że jednym z podstawowych wymogów umów zawieranych z konsumentami, również w zakresie świadczenia głównego, jest to, aby wyrażone zostało prostym i zrozumiałym językiem. Chodzi nie tylko o to, aby dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by rzeczony konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne.

Podobne stanowisko Trybunał Sprawiedliwości UE wyraził w wyroku z dnia 20 września 2017 r. (C-186/16)¹², stwierdzając, że do sądu krajowego należy ustalenie, z uwzględnieniem ogółu okoliczności zawarcia umowy, czy konsumentowi podano wszystkie informacje mogące mieć wpływ na zakres jego obowiązków i pozwalające mu ocenić m.in. całkowity koszt kredytu. W ramach tej oceny decydującą rolę odgrywa, po pierwsze, to, czy warunki umowne zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, w taki sposób, że umożliwiają przeciętnemu konsumentowi (właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu) na ocenę tego kosztu, i po drugie, okoliczność związana z brakiem podania w umowie kredytu informacji uważanych w świetle charakteru towarów i usług będących jego przedmiotem za istotne.

Warunek dotyczący spłaty kredytu w tej samej walucie obcej co waluta, w której kredyt został zaciągnięty, musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu. Właściwie poinformowany oraz dostatecznie

¹¹ Wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r., Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, C-26/13.

¹² Wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r., Ruxandra Paula Andricu i in. przeciwko Banca Românească SA, C-186/16.

uważny i rozsądny przeciętny konsument powinien nie tylko dowiedzieć się o możliwości wzrostu lub spadku wartości waluty obcej, w której kredyt został zaciągnięty, ale również powinien w oparciu o udzielone mu informacje oszacować konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych.

Trybunał Sprawiedliwości UE podkreślił również, że poinformowanie konsumenta o warunkach umowy i jej skutkach przed jej zawarciem ma fundamentalne znaczenie dla konsumenta. To w szczególności na podstawie tych informacji konsument podejmuje bowiem decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę.

W wyroku z dnia 20 września 2018 r. (C-51/17)¹³, dotyczącym kredytu denominowanego, w którym spłat można było dokonywać w walucie obcej, bez stosowania klauzuli indeksacyjnej, TSUE podtrzymał wagę właściwego formułowania umowy. Pytanie sądu odsyłającego dotyczyło tego, czy nakaz wyrażenia warunków prostym i zrozumiałym językiem oznacza, że instytucja kredytowa dostarcza szczegółowych informacji o ryzyku kursowym, wśród których znajduje się analiza ryzyk konsekwencji ekonomicznych, jakie mogłyby wynikać ze spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w jakiej był denominowany kredyt. Trybunał Sprawiedliwości UE potwierdził, że wymóg, zgodnie z którym warunki umowy powinny być wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, zobowiązuje instytucje finansowe do dostarczenia kredytobiorcom informacji wystarczających do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji. Powtórzył tezę wyrażoną we wcześniejszym wyroku dotyczącą tego, że warunek odnoszący się do ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w której kredyt był denominowany,

¹³ Wyrok TSUE z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, C-51/17.

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-416-2